

NÂNG CAO HIỆU QUẢ DẠY HỌC TIẾNG VIỆT Ở TIỂU HỌC THÔNG QUA HOẠT ĐỘNG SÂN KHẤU HÓA TÁC PHẨM VĂN HỌC

Vũ Thị Thương, Ngọc Thị Thu Giang

Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: Tiểu học là cấp học nền tảng cho việc hình thành, phát triển nhân cách con người, phân môn Tiếng Việt là một trong những môn học quan trọng và cần thiết nhất. Tuy nhiên, chương trình sách giáo khoa hiện nay đang là chương trình năm 2000, dạy học theo hướng chú trọng nội dung: giáo viên là người truyền đạt tri thức và học sinh tiếp thu thụ động những tri thức đó. Ví thể, khi học tiếng Việt, hầu như các em chưa thực sự hứng thú với môn học, kiến thức tích lũy được khô cứng. Sân khấu hóa là một hình thức tổ chức dạy học mới, là sân chơi để học sinh có cơ hội trau dồi, phát triển các kỹ năng như hát, múa, kể chuyện, diễn kịch..., giúp các em thêm sự tự tin và bộc lộ trí tưởng tượng, tư duy sáng tạo; khơi dậy tình yêu tiếng Việt, yêu văn học. Bài viết tập trung vào việc tổ chức hoạt động sân khấu hóa một số tác phẩm văn học trong phân môn Tập đọc ở Tiểu học.

Từ khóa: Dạy học Tiếng Việt, sân khấu hóa, tác phẩm văn học.

Nhận bài ngày 18.3.2019; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 10.4.2019.

Liên hệ tác giả: Vũ Thị Thương, Email: vtthuong@hnmu.edu.vn

1. MỞ ĐẦU

Tiểu học là cấp học nền tảng trong việc hình thành, phát triển nhân cách con người. Ở bậc học này, tiếng Việt là một trong những môn học quan trọng và cần thiết. Việc học tiếng Việt sẽ giúp các em hình thành và phát triển tư duy ngôn ngữ, trang bị cho các em kỹ năng giao tiếp (nghe, nói, đọc, viết). Trong thời đại xã hội ngày càng phát triển, trẻ em không chỉ tiếp thu kiến thức thông qua các văn bản được học trong sách giáo khoa mà còn tiếp thu lượng kiến thức lớn từ những nguồn khác như đài báo, Internet, các phương tiện thông tin đại chúng... Chương trình sách giáo khoa hiện nay đang là chương trình năm 2000, dạy học theo hướng nội dung: giáo viên là người truyền đạt tri thức và học sinh tiếp thu thụ động những tri thức đó. Với một số văn bản khó, các em mới chỉ dừng lại ở mức độ nhận diện và hiểu nghĩa đơn giản của từ, câu, chưa rút ra được nội dung, ý nghĩa của bài học. Do đó, môn học chưa thực sự kích thích được tư duy, sáng tạo của các em. Hơn nữa

đôi với một số học sinh, khi học tiếng Việt, đặc biệt là các tác phẩm văn học, các em thường cảm thấy khô khan, khó ghi nhớ nội dung kiến thức, dẫn đến tình trạng cảm thấy chán nản, không có hứng thú học tập.

Những năm gần đây, nhiều giáo viên đã rất chú trọng đến việc đổi mới phương pháp dạy, nhằm phát triển năng lực học sinh cũng như khơi dậy tình yêu đối với môn tiếng Việt. Sân khấu hóa là một hình thức tổ chức dạy học mới, là sân chơi để học sinh có cơ hội trau dồi, phát triển các kĩ năng như hát, múa, kể chuyện, diễn kịch..., giúp các em thêm sự tự tin và bộc lộ trí tưởng tượng, tư duy sáng tạo của các em để tác phẩm trở nên hấp dẫn, lôi cuốn hơn. Từ đó khơi dậy tình yêu tiếng Việt, yêu văn học của các em. Với hình thức dạy học này, tôi tin rằng sẽ kích thích sự hứng thú, tìm tòi, khám phá của học sinh trong các giờ học tiếng Việt tương như không có gì hấp dẫn. Bài viết tập trung vào việc tổ chức hoạt động sân khấu hóa một số tác phẩm văn học trong phân môn Tập đọc ở Tiểu học.

2. NỘI DUNG

2.1. Những đặc trưng của tác phẩm văn học và hình thức sân khấu hóa

Tác phẩm văn học là công trình nghệ thuật ngôn từ, kết quả của tiến trình lao động nghệ thuật (hoạt động sáng tác) của cá nhân nhà văn hoặc kết quả của nỗ lực sáng tác tập thể.

Về nội dung, tác phẩm văn học là một bức tranh sống động về cuộc sống con người. Qua bức tranh đó, người viết muốn gửi gắm những tình cảm, tư tưởng và thái độ của mình trước cuộc sống. Bằng những ngôn từ được viết nên, người đọc hiểu được cuộc sống con người và đồng thời cũng hiểu được tâm hồn, tư tưởng, tình cảm, thái độ của tác giả. Tác phẩm văn học có nhiều nội dung khác nhau, từ những câu chuyện đời thường của cuộc sống cho đến cả những câu chuyện mang tính chất “khác thường” như những vị thần, ông bụt, bà tiên..., nhưng đằng sau mỗi câu chuyện đều ẩn chứa giá trị sống, những quan điểm về vũ trụ, nhân sinh. Về hình thức, tác phẩm văn học là nghệ thuật của ngôn từ. Ngôn từ nghệ thuật tồn tại dưới hai dạng: dạng nói - truyền miệng (văn học dân gian) và dạng viết - ghi lại văn tự (văn học viết). Về qui mô loại hình, thể loại văn học rất đa dạng... tất cả đều tồn tại với quy cách một tác phẩm văn học, độ dày, mỏng, ngắn, dài không quyết định giá trị của chúng. Tác phẩm văn học được chia thành ba thể loại chính: tự sự, trữ tình và kịch.

Nhìn chung, tác phẩm văn học là những sáng tạo tập thể của các tầng lớp dân chúng trong các xã hội, thể hiện đời sống văn hóa, tinh thần của các cộng đồng dân tộc trên thế giới. Chúng mang những đặc trưng khác biệt và những giá trị to lớn như giá trị nhận thức, giá trị nghệ thuật và giá trị giáo dục.

Sân khấu là loại hình nghệ thuật tổng hợp. Nó mang trong mình những nội dung phong phú, đa dạng về cuộc sống, từ triết học, mỹ học, sử học, dân tộc học, xã hội học đến chính trị, đạo đức, tôn giáo... với bao niềm vui, nỗi buồn, thương, yêu, hờn, giận, khát vọng, ước mơ và hi vọng của con người... Nghệ thuật sân khấu là toàn bộ thể giới tinh thần và vật chất của con người, được thể hiện bằng sáng tạo, diễn xuất của nghệ sĩ ở trên sân khấu. Thông qua nghệ thuật sân khấu, người ta hiểu hơn về cái đẹp, cái xấu, cái thiện, cái ác... giúp con người có sức mạnh, niềm tin để vươn lên cái cao cả, hoàn thiện cuộc đời. Nghệ thuật sân khấu mở cho ta thấy cuộc sống tinh thần và cảm xúc phong phú của con người, khiến con người giao cảm với cái đẹp, hòa mình vào những cảm xúc thăng hoa của vở diễn.

Sân khấu hóa là những hoạt động đại chúng (chính trị, văn hóa, giáo dục...) được tiến hành theo đặc trưng của nghệ thuật sân khấu. Các nội dung sinh hoạt (có chủ đề) được chuyển tải liên tục, chặt chẽ bằng nghệ dựng cảnh và biểu diễn. Sân khấu hóa tác phẩm văn học tức là vận dụng hình thức nghệ thuật sân khấu để tái hiện lại các nhân vật, sự kiện hay nội dung của một đoạn trích hoặc cả một tác phẩm văn học.

Hiện ở nhiều trường phổ thông ở các tỉnh thành, nhất là các trường trên địa bàn Hà Nội, ngoài việc thường xuyên mời các diễn giả, nhà văn, nhà thơ, nhà nghiên cứu phê bình nghệ thuật về nói chuyện, tổ chức các câu lạc bộ học sinh với văn thơ, học sinh với nghệ thuật dân gian..., hoạt động "sân khấu hóa trường học" đang ngày càng phổ biến, trở thành một hình thức dạy học hiệu quả, vừa nâng cao nhận thức, mức độ thụ cảm, vừa phát huy khả năng, kỹ năng diễn xuất của học sinh. Các hoạt động "sân khấu hóa trường học" ở trường THPT Chuyên ngữ Hà Nội do TS. Nguyễn Quang Trung gây dựng, thực hiện từ nhiều năm qua đã trở thành phong trào, nhận được sự hưởng ứng rộng rãi cả từ phía giáo viên lẫn học sinh.

Sân khấu hóa tác phẩm văn học ở bậc Tiểu học, do đặc thù lứa tuổi và mức độ, yêu cầu giáo dục, nên không quá coi trọng các quy định chặt chẽ, có tính "chuyên nghiệp hóa" về trang phục, khả năng diễn xuất hay dựng cảnh, bài trí sân khấu... Mục đích lớn nhất của sân khấu hóa tác phẩm văn học ở trường Tiểu học là thay đổi cách dạy, cách học; tạo không khí để học sinh tiếp cận, làm quen, thể hiện các năng lực của mình, trong đó có năng lực thụ cảm tác phẩm. Một số hình thức sân khấu hóa tác phẩm văn học tiêu biểu có thể vận dụng tại Tiểu học như:

- *Đóng kịch*: Giáo viên lựa chọn một số văn bản hay tác phẩm tiêu biểu, phù hợp với học sinh. Học sinh dựa trên nội dung câu chuyện, đóng vai, hóa thân thành các nhân vật trong câu chuyện và tái hiện lại câu chuyện đó.

- *Hát múa*: Học sinh lựa chọn, tìm hiểu các bài hát có nội dung liên quan đến nhân vật hoặc nội dung câu chuyện để thể hiện

- *Kể chuyện*: Hình thức tương tự với đóng kịch. Tuy nhiên với hình thức này, người kể chuyện là một người độc lập, kể câu chuyện xuyên suốt từ đầu đến cuối. Học sinh khác đóng vai các nhân vật và đóng hoạt cảnh để giúp người kể chuyện tái hiện lại văn bản

2.2. Vai trò của sân khấu hóa tác phẩm văn học ở Tiểu học

2.2.1. Sự cần thiết của việc đọc - hiểu nội dung văn bản trong phân môn Tập đọc

Đọc hiểu là hoạt động đọc và giải mã các tầng ý nghĩa của văn bản thông qua khả năng tiếp nhận của học sinh. Đọc hiểu là tiếp xúc với văn bản, hiểu được nghĩa hiển ngôn, nghĩa hàm ẩn, các biện pháp nghệ thuật, thông hiểu các thông điệp tư tưởng, tình cảm của người viết và giá trị tự thân của hình tượng nghệ thuật. Đối với học sinh tiểu học, đọc trở thành một đòi hỏi cơ bản, đầu tiên đối với người đi học. Trước hết là trẻ phải học đọc, sau đó trẻ phải đọc để học. Đọc giúp trẻ chiếm lĩnh ngôn ngữ và học tập. Nó tạo điều kiện để cho học sinh có khả năng tự học và học tập suốt đời. Nó là một năng lực không thể thiếu trong xã hội hiện đại. Trong quá trình học các môn học khác, đọc hiểu là phương tiện, là chìa khóa nhưng cũng đồng thời là mục tiêu của môn học. Trả lời câu hỏi sau một thông tin, một bài học là một hành động rèn kỹ năng đọc hiểu. Nói cách khác, việc thực hiện nhiệm vụ của chương trình Tiểu học thực chất là rèn kỹ năng đọc hiểu cho học sinh. Học sinh tiếp nhận và tìm tòi tri thức cũng đều thông qua quá trình trả lời các câu hỏi. Hệ thống câu hỏi đó nếu học sinh không có các kỹ năng cơ bản của đọc hiểu sẽ không thể hoàn thành. Do đó, đọc hiểu là một trong những năng lực cần được chú trọng nhiều hơn trong dạy học. Như vậy, trong thời đại ngày nay, năng lực đọc hiểu đóng vai trò quan trọng trong mọi lĩnh vực của cuộc sống, đặc biệt là đối với học sinh Tiểu học.

2.2.2. Sân khấu hóa tác phẩm văn học - Hình thức dạy học mới lạ, hấp dẫn cho tiết học Tập đọc và Kể chuyện

Mỗi bài *Tập đọc* có thể là một câu chuyện, một mẩu chuyện nhỏ, cũng có thể là một trích đoạn trong một tác phẩm văn học nào đó. Nhưng chung quy lại, mỗi bài đọc đều có một thông điệp, ý nghĩa riêng mà học sinh cần lĩnh hội. Thực tế hiện nay, khi dạy phân môn *Tập đọc*, hầu như các em chưa thực sự hứng thú với tiết học. Với một số văn bản khó, các em mới chỉ dừng lại ở mức độ nhận diện và hiểu nghĩa đơn giản của từ, câu, chưa rút ra được nội dung, ý nghĩa của bài đọc. Hệ thống câu hỏi của các bài đọc trong sách giáo khoa đã bám sát nội dung bài nhưng lại chưa thực sự kích thích được tư duy, sáng tạo của các em, từ đó dẫn đến việc chưa phát triển được năng lực đọc hiểu cho học sinh. Bên cạnh đó, phương pháp và hình thức dạy học còn khô khan, không có sự sáng tạo khiến học sinh

cảm thấy nhàm chán, khó hiểu sâu, hiểu kỹ văn bản. Vì vậy, hình thức sân khấu hóa là cầu nối giữa học sinh với tác phẩm văn học, giúp khơi dậy sự hứng thú, sự đam mê, tìm tòi ở học sinh.

Theo PGS.TS. Trần Thị Tuyết Oanh “*Đóng kịch là phương pháp dạy học, trong đó giáo viên tổ chức quá trình dạy học bằng cách xây dựng kịch bản và thực hiện kịch bản đó nhằm giúp học sinh hiểu sâu sắc nội dung học tập*” [4; tr.173].

Trong cuốn *Dạy học và phương pháp dạy học trong nhà trường*, tác giả Phan Trọng Ngọ đã đề cập đến phương pháp đóng kịch: “*Phương pháp kịch trong dạy học là giáo viên cung cấp kịch bản và đạo diễn học viên hành động theo các vai diễn. Qua đó họ học được cách suy nghĩ, thể hiện thái độ và hành động cũng như các kỹ năng ứng xử khác của nhân vật trong kịch bản*” [2; tr.283].

Đối với môn *Tiếng Việt* nói chung và phân môn *Tập đọc* cũng như *Kể chuyện* nói riêng, “sân khấu hóa” tức là học sinh được tham gia đóng vai, hòa thân vào các nhân vật trong câu chuyện hay trong các tác phẩm văn học. Người giáo viên khi đó vai trò đảm nhiệm phụ trách phần kịch bản hoặc hướng dẫn học sinh viết kịch bản. Bằng việc nhập vai vào các nhân vật, học sinh có cơ hội chủ động tìm hiểu, lĩnh hội kiến thức và được hoạt động trực tiếp trong suốt hoạt động hóa thân vào nhân vật của mình; từ đó giúp học sinh liên hệ đến các vấn đề liên quan một cách cụ thể để phát huy vốn kinh nghiệm sống của bản thân thông qua việc phân tích, tranh luận các tình huống; giúp các em phát triển được các năng lực của bản thân như năng lực phân tích, sáng tạo, kỹ năng hợp tác, làm việc nhóm...

2.3. Vận dụng hình thức sân khấu hóa vào phân môn *Tập đọc* ở Tiểu học

Trong khuôn khổ của bài viết, chúng tôi xin trình bày một ví dụ mẫu về việc áp dụng hình thức sân khấu hóa vào phân môn *Tập đọc* lớp 5, bài *Một vụ đắm tàu* (A-mi-xi)

Bước 1: Giáo viên xác định nội dung, mục tiêu của bài học để lựa chọn văn bản, xây dựng kịch bản hoặc hướng dẫn học sinh tự xây dựng kịch bản

Để HS có thể đọc hiểu tốt một văn bản thì GV cần xác định được nội dung, mục tiêu bài học:

a. Kiến thức

- HS hiểu được ý nghĩa câu chuyện: Ca ngợi tình bạn giữa Ma-ri-ô và Giu-li-ét-ta; sự ân cần, dịu dàng của Giu-li-ét-ta và đức hi sinh cao thượng của cậu bé Ma-ri-ô.

b. Kỹ năng

- Kỹ năng làm việc nhóm.

- Kỹ năng tìm kiếm, khai thác thông tin.
- Kỹ năng giải quyết vấn đề, kỹ năng giao tiếp.

c. Thái độ

- Tinh thần ham học hỏi, khám phá kiến thức.
- Bồi dưỡng tình cảm, lòng tốt bụng, yêu thương con người.
- HS hào hứng với tiết học.

GV cần hướng dẫn, yêu cầu HS đọc và tìm hiểu trước về văn bản đó. Với sự chuẩn bị bài kỹ trước đó, khi lên lớp, dưới sự dẫn dắt của GV, HS có khả năng xây dựng kịch bản dựa trên nội dung bài đọc và sự chuẩn bị của bản thân.

Bước 2: Giáo viên chia nhóm yêu cầu tái hiện nội dung tác phẩm bằng hình thức tùy chọn (diễn kịch, kể chuyện...), xây dựng kịch bản

GV phân chia lớp học thành các nhóm tùy vào số lượng các nhân vật, hoạt cảnh liên quan đến tác phẩm.

Trong bài *Một vụ đắm tàu* có hai nhân vật chính là Ma-ri-ô và Giu-li-ét-ta, cùng một số nhân vật quần chúng trên tàu. Vì thế, GV có thể chia nhóm 8 người (gồm cả những người phụ trách sau hậu trường).

GV hướng dẫn HS xác định mục đích, nhiệm vụ, cách tiến hành, những công việc cần làm, dự kiến thời gian, trang phục, đạo cụ, kinh phí...

Bước 3: Các nhóm thảo luận, xây dựng kịch bản, thông qua kịch bản với giáo viên

- Các nhóm triển khai, thảo luận đề lên kịch bản hoàn chỉnh.
- Các nhóm thông qua nội dung kịch bản đã xây dựng với GV. Kịch bản cho phép có sự sáng tạo tuy nhiên vẫn phải dựa trên nội dung, mạch chính của câu chuyện.
- GV chỉnh sửa, bổ sung đề hoàn thiện kịch bản.

Bước 4: Các nhóm hoàn thiện kịch bản, phân công vai diễn và luyện tập. Giáo viên có nhiệm vụ giám sát, kiểm soát nội dung sao cho đúng với nội dung tác phẩm

- Các nhóm hoàn thiện kịch bản, phân công, chia vai diễn. GV có thể gợi ý cho các nhóm tổ chức buổi lựa chọn vai diễn để tìm ra điểm mạnh, năng khiếu của mỗi thành viên trong nhóm.

- Các nhóm phân chia công việc công bằng, mang tính tập thể, hợp tác.
- GV giám sát quá trình thực hiện của các nhóm, hỗ trợ các nhóm khi cần thiết.

Bước 5: Các nhóm được phân công lên thể hiện, tái hiện lại nội dung văn bản, tác phẩm văn học

Sau một thời gian luyện tập, GV tổ chức buổi gala sân khấu hóa. Các nhóm dựa trên sự chuẩn bị, luyện tập của mình, thể hiện phần trình diễn của nhóm.

Bước 6: Đánh giá, rút kinh nghiệm

- GV và HS đánh giá quá trình thực hiện và kết quả dựa trên các phương diện: kịch bản, sự chuẩn bị, phần trình bày của các nhóm đồng thời quan tâm đến kỹ năng hợp tác, khả năng làm việc nhóm.

- GV hướng dẫn HS rút ra nội dung bài học, ý nghĩa của câu chuyện.

- GV nhận xét, rút kinh nghiệm cho các nhóm để những hoạt động sân khấu hóa tiếp theo tốt hơn.

Để hoạt động sân khấu hoá tác phẩm văn học trong dạy học Tiếng Việt ở Tiểu học đạt hiệu quả, quy trình 6 bước này nhất thiết phải thực hiện tuần tự. Trong đó việc xây dựng ý tưởng, kịch bản, sự chuẩn bị (bao gồm cả việc hình dung điểu bộ diễn xuất, phân công đóng vai, trang phục, đạo cụ tối thiểu...) đặc biệt quan trọng. GV là người chủ động, sáng tạo trong việc lựa chọn tác phẩm nào, trích đoạn nào có thể chuyển hoá; đồng thời cũng là người vất vả nhất trong việc thiết kế, tổ chức để học sinh thực hiện. Năng lực tổ chức sân khấu hóa tác phẩm, do đó, cũng cần xem là một trong những năng lực nghề nghiệp cần được phát huy, trân trọng của GV.

3. KẾT LUẬN

Sân khấu hóa là hình thức dạy học mới lạ, hiện đại, góp phần giúp cho tiết học tiếng Việt thậm chí là nhiều môn học khác trở nên thú vị, hấp dẫn hơn. Trong nghiên cứu, chúng tôi đã tìm hiểu về những đặc điểm của tác phẩm văn học và hình thức sân khấu hoá, đồng thời khảo sát, tìm hiểu về các khả năng sân khấu hoá tác phẩm trong phân môn Tập đọc, đưa ra quy trình mẫu thực hiện dạy học 1 tiết *Tập đọc* bằng hình thức sân khấu hóa. Đây có thể là một ví dụ tham khảo cho sinh viên cũng như giáo viên Tiểu học nhằm hiểu hơn về hình thức dạy học này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Phương Nga, Đặng Kim Nga (2007), Giáo trình *Phương pháp dạy học tiếng Việt ở Tiểu học*, - Nxb Giáo dục
2. Phan Trọng Ngọ (2005), *Dạy học và phương pháp dạy học trong nhà trường*, - Nxb Đại học Sư phạm.
3. Trần Thị Tuyết Oanh (Chủ biên) (2011), Giáo trình *Giáo dục học, tập 1*, - Nxb Đại học Sư phạm.

4. Nguyễn Minh Thuyết (Chủ biên) (2018), SGK *Tiếng Việt 5*, - Nxb Bộ Giáo dục và Đào tạo, Hà Nội.
5. <https://loga.vn/bai-viet/chuyen-de-nhung-hieu-biet-co-ban-ve-tac-pham-van-hoc-4157>
6. <http://vhnthcm.edu.vn/tim-hieu-ve-nghe-thuat-san-khau/>

IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING VIETNAMESE IN ELEMENTARY SCHOOLS THROUGH THE PERFORMANCE ART OF SOME LITERATURE WORKS

Abstract: Primary school is the foundation level for the formation and development of human personality. And Vietnamese is one of the most important and necessary subjects. However, the textbook program now is still a program in 2000, teaching content-oriented: The teacher is the one who teaches knowledge and students passively acquire this knowledge. Therefore, when learning Vietnamese, most of them are not really interested in the subject. Performance art is a new form of teaching organization, a playground for students to have the opportunity to cultivate and develop skills such as singing, dancing, storytelling, drama... It helps them gain confidence and express their imagination and creative thinking to make the work more attractive. And then it arouses the love of Vietnamese language. The article focuses on organizing the performance art of some literature works in the subject of Reading in Primary schools

Keywords: Teaching Vietnamese, performance art, literature works.